

Nr 315.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor; given Stockholms slott den 16 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen besluta,

att den genom nådiga förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter innevarande års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1922, samt

att till inlösen av skattefrälseräntor i riksstaten för år 1918 å extra stat under sjunde huvudtiteln upptaga ett förslagsanslag av 45,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Conrad Carleson.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 april
1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÄRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Carleson, anförde vidare:
I en den 23 februari 1917 dagtecknad, den 19 nästlidna mars till
finansdepartementet inkommen skrivelse har kammarkollegium i huvudsak
yttrat följande:

*Kammar-
kollegium.*

»I anledning av enskilda motionärers förslag förekom vid 1884 års riksdag till
behandling fråga om inlösen av skattefrälseräntor, och enär riksdagen ansåg att, jämväl
oberoende av frågan om grundskatternas avskrivning, rättvisa och billighet påkallade, att
räntegivarna genom deras utskylders inlösen till staten och fixering i penningar bereddes
samma förmåner, som redan kommit övriga grundskattegivare till del, men ett beslut om
inlösen av ifrågavarande utskylder, vilken åtgärd kunde tänkas såsom för ränteägaren
antingen obligatorisk eller frivillig, syntes böra föregås av en närmare utredning angående
de villkor och föreskrifter, som i ena eller andra fallet erfordrades, än som kunde inom

riksdagen åstadkommas, anhöll riksdagen i underdånig skrivelse den 11 maj 1884, det Kungl. Maj:t tacktes efter förutgången utredning vidtaga åtgärder, för att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gäva kommit från kronan i enskild persons hand och icke blivit med jordäganderätten förenade, måtte mot full ersättning till ränteägarna varda till statsverket inlösta samt därefter omsatta enligt föreskrifterna i nämnda kungörelsen den 11 maj 1855 och nämnda förordningen den 23 juli 1869.

Genom nämlig remiss den 23 maj 1884 anbefalldes kammarkollegium att häröver avgiva underdånigt utlåtande.

Då emellertid det förslag Kungl. Maj:t avlät till 1885 års riksdag om nedsättning med trettio procent i de då av viss jord utgående grundskatter gjorde det än mer angeläget, att den i riksdagens berörda skrivelse väckta fråga vunne skyndsam behandling, anmodade chefen för finansdepartementet i skrivelse den 26 januari 1885 collegium att, så fort möjligen ske kunde, avgiva underdånigt yttrande över ett skrivelsen bifogat utkast till bestämmelser, åsyftande inlösen på frivillighetens väg av ovanberörda räntor.

I underdånigt utlåtande den 6 februari 1885 anförde härefter collegium bland annat följande.

Då den av riksdagen ifrågasatta åtgärd angående nämnda räntor enligt vad riksdagen i ovanberörda sin skrivelse yttrat, kunde tänkas såsom för ränteägaren antingen obligatorisk eller frivillig, hade collegium, för det fall att det förra alternativet skulle komma till utförande, funnit den collegium genom ovannämnda nämnda remiss anbefallda utredning böra bestå jämväl däruti att uppsöka samtliga i senaste taxeringslängder upptagna sådana räntor och därefter med ledning av äldre jordeböcker och räkenskaper samt köpegods-, bytes- och reduktionshandlingar m. m. utröna, vilka av dessa räntor genom köp, gäva eller byte kommit från kronan i enskild ägo, ävensom av vilka persedlar räntorna bestode. En dylik utredning, vilken måste försiggå i kammararkivet, vore av lätt insedda skäl tidsödande och tilltrorde sig collegium icke att beräkna den tid som bleve erforderlig för densamma. För den händelse åter inlösen av räntorna komme att ske medelst frivilliga avtal, erfordrades utredning endast i den mån som vederbörande ägare inkomme med anbud om försäljning, och syntes dylik utredning icke möta större svårigheter. Vid tiden för ifrågavarande räntors överlåtande från kronan, fortsatte collegium, bestode jordeboks- och mantalsräntorna huvudsakligen av persedlar eller arbetsprestationer, vilka vanligen utgjordes in natura. Sedermera och långt före den genom kungl. kungörelsen den 11 maj 1855 föreskrivna ränteförenklingen hade dock en och annan av dessa persedlar blivit omsatt till ett visst penningbelopp. Den lindring, som därigenom beretts dem, vilka fortfarande utgjort sina räntor till kronan, hade icke kommit skattefrälsehemmanen till del, enär ägarne av de ifrån dessa utgående räntor vore berättigade att utfå desamma efter de beräkningsgrunder, som gällde då räntorna övergingo från kronan till enskilde. Då syftet med frälseräntornas återlösande till staten måste vara att åstadkomma likställighet mellan frälseräntegivarna och ägare av övriga skattehemman, syntes omförmälda skiljaktighet i avseende å beräkningen av persedlarna vid räntornas inlösen böra upphöra och desamma därefter beräknas efter enahanda grunder, som gällde för skattehemman inom den ort, där skattefrälsehemmanet vore beläget, varjämte skattefrälsehemmanen, vilka i jordeböckerna upptoges såsom frälse, syntes, så snart räntan återgått till staten, böra omföras till skatte. Då frälseränta överginge till annan ägare, skulle enligt gällande lag räntan lagfasas såsom om fast egendom vore stadgat. Av denna frälseräntas likställighet med fast egendom följde och, att sådan ränta kunde för skuld intecknas och, enligt vad collegium hade sig bekant, hade inteckning i frälseränta ej sällan beviljats.

Vid inköp av frälseräntor måste därför tillses, att desamma ej vore med in-teckningar be-häftade. Då frälseränta och den fastighet, från vilken den utgått, genom köp eller annat laga fång kommit i samma ägares hand, iklädde sig fastigheten på grund av stadgandet i kungl. brevet den 9 oktober 1691 och 11 punkten i ridderskapets och adelns privilegier den 16 oktober 1723 fullkomlig frälsernatur, och med jordäganderätt förenad frälseränta miste därigenom sin egenskap av utskyld. Vidkommande därefter den tidpunkt, då här ifrågavarande räntor borde, där deras inlösen komme till stånd, av vederbörande frånträdas, så syntes, vid det förhållandet att desamma måste anses utgå efter kalenderår, det vara för såväl staten som säljarna lämpligast, att förändringen inträdde med nytt kalenderår.

Den 20 februari 1885 anmäldes ärendet inför Kungl. Maj:t, därvid departementschefen anförde, bland annat, följande. Då de överlåtelse varigenom ifrågavarande räntor kommit i enskild ägo, icke varit beroende av räntegivarens samtycke, och denne, om sådan överlåtelse ej ägt rum, icke skulle haft att, såsom nu vore fallet, utgöra sina omförmälda utskylder efter markegång eller in natura, utan redan skulle vara i åtnjutande av samma förmån, som genom grundskatternas omsättning till penningar i senare tider kommit övriga räntegivare till del, ansåge departementschefen, lika med riksdagen, rättvisa och billighet påkalla, att åtgärder vidtoges för att bereda ifrågavarande räntegivare den av riksdagen åsyftade förmån. Det förslag, som avlätits till riksdagen om nedsättning med trettio procent i de av viss jord utgående grundskatter, gjorde det än mer angeläget, att frågan vunne skyndsam behandling, för att icke den ogynnsamma ställning, vari de, som hade att utgöra sina grundräntor till enskilde, redan befunno sig, skulle bli va ännu mera försämrad i förhållande till de villkor, som efter en nedsättning i grundskatten skulle gälla för övriga ägare av skattehemman. Själv hyste departementschefen den uppfattningen, att man i första rummet borde söka att åt staten återförvärva ifrågavarande räntor medelst frivilliga avtal med räntetagarna och att endast i den mån sådant visade sig icke kunna ske expropriation av räntegivarnas rätt borde såsom en yttersta nödfallsutväg tillgripas. Vid anordnande av en inlösen medelst frivilliga avtal av merberörda utskylders vore den frågan av övervägande betydelse, till vilket belopp löseskillingen borde bestämmas, för att det med åtgärden åsyftade mål kunde uppnås, naturligtvis utan att statsverket över hövan betungades. I detta hänseende måste man taga i betraktande att frälseränta vore för den enskilda ägaren att anse såsom en av de säkraste inkomstarter som funnes, och att detta slags inkomst, såsom till huvudsakligaste delen beroende av årlig markegång, varit i jämnbredd med denna underkastad en under tidernas lopp fortgående stegring. Hänsyn finge även tagas till den räntefot, som vid kapitalplacering mot första klassens säkerheter under senare tider betingats. Med ledning härav hade departementschefen trott sig finna att, såvida man ville bereda framgång åt den av honom ifrågasatta inlösnings medelst frivilligt avtal, en räntefot av fyra procent borde läggas till grund för kapitaliseringen av frälseräntornas årsbelopp eller med andra ord inlösningssumman bestämmas till tjugufem gånger utskyldernas årliga värde. Ehuru inlösen i sådant fall kunde synas ställa sig icke obetydligt drygare för statsverket än skattekommittén förutsatt, då den ansett inlösningssumman böra sättas till samma belopp som frälseräntans taxeringsvärde, vilket enligt bevillningsförordningen § 3 skulle upptagas till tjugu gånger räntans årliga belopp, kunde det icke få anses givet, att kostnaderna i det hela skulle bli va billigare enligt kommitténs förslag. Detta innefattade nämligen att, om icke räntetagaren nöjdes med den bestämda lösningssumman, frälseräntans kapitalvärde skulle bestämmas av gode män efter samma grunder, som gällde vid expropriation av jord för allmänt behov. Det låte sig näppeligen antagas, att en sådan värderingsnämnd i allmänhet skulle bestämma lösesumman lägre än till tjugufem gånger räntans årliga belopp, och någon frivillig inlösen efter dylikt lägre belopp komme

i regel icke i fråga. Men därtill kommo, att så snart expropriationsförfarandet skulle tillämpas, staten finge vidkännas kostnaderna för de värderingar genom gode män, vilka skulle företagas, under det att en dylik utgift ej förekomme vid den på frivillig väg skeende inlösnigen. I vad kammarkollegium yttrat instämde departementschefen, ehuru med anmärkande att frågan därom, att frälseräntor borde vid inlösnigen vara gravationsfria, hörde till de verkställighetsföreskrifter, som icke påkallade riksdagens beslut. En bestämd tid, varinom anmälan om inlösen skulle göras, borde utsättas, då det måste vara angeläget att så mycket som möjligt påskynda genomförandet av inlösnigen, för att den likställighet man ville bereda ifrågavarande räntegivare med dem, vilka utgjorde sina skatter direkt till statsverket, måtte kunna snarast möjligt komma dem allesammans till godo. Därest det skulle visa sig, att i vissa fall inlösnigen icke skulle kunna på frivillighetens väg genomföras, bleve det sannolikt nödigt att vidtaga särskilda åtgärder i fråga om de kvarstående skattefrälseräntorna antingen under form av deras exproprierande eller ock på det sätt, att staten övertog de skattskyldiges förpliktelser gent emot räntegärens, i vilket senare fall man naturligtvis också kunde bereda de skattskyldige den åsyftade förmånen, ehuru ett dylikt tillvägagående, som innefattade att liksom göra statsverket för all framtid skattskyldigt till enskilda personer, syntes såväl därför som ur administrativ synpunkt vara mindre lämpligt än frälseräntornas inlösen av staten. Då man emellertid, även med antagande, att ett av staten berett tillfälle för de enskilde att på fullt skäligena villkor få dessa räntor inlösta skulle villigt av dem tagas i akt, måste förutse att andra bestämmelser bleve påkallade för vad som ej på frivillighetens väg låte sig ordna, läge även däri ett bestämt skäl för att söka påskynda den frivilliga inlösnigen.

En av Kungl. Maj:t samma dag avlåten nådig proposition i ämnet bifölls av riksdagen; och genom kungl. förordning den 11 september 1885 förordnades, att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade, finge i mån som vederbörande ägare därom framställde anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverkets räkning inlösas; att räntorna skulle inlösas, sedan deras värde efter medeltalet av 1874—1883 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre blivit kapitaliserat efter fyra för hundra, med det sålunda erhållna kapitalbeloppet; att skattefrälsehemman, vars ränta blivit inlöst till kronan, skulle i jordeboken omföras till skatte; samt att vederbörande ägare, som ville begagna sig av den sålunda bestämda inlösen, skulle inom ett år från författningens dag därom hos kammarkollegium eller Konungens befallningshavande göra anmälan.

Kort förut eller den 5 juni 1885 hade, sedan riksdagen godkänt av Kungl. Maj:t därom framlagt förslag, utfärdats kungl. kungörelsen angående nedsättning i de på viss jord vilande grundskatter, enligt vilken kungörelse nedsättning uti den kronan behållna grundskatt å hemman och lägenheter av skattenatur skulle äga rum med trettio procent av grundskattens belopp, vilken nedsättning skulle inträda från och med år 1886.

Då riksdagens beslut om inlösen för statsverket av skattefrälseräntorna huvudsakligen föranletts av den på rättvisa och billighet grundade åsikt, att ifrågavarande räntegivare, vilkas räntor oberoende av deras samtycke, överlätits från kronan i enskild ägo, skulle komma i åtnjutande av samma lindring, som under senare tider hade kommit övriga räntegivare till del, samt ägare av skattefrälsehemman, vilkas ränta blivit av staten inlöst, därigenom och då hemmanen i och med denna inlösen erhållit skattenatur dels

berättigats att erlægga räntan efter dess omsättning i penningar och fixering samt dels kommit i åtnjutande av den beslutade avskrivningen med trettio procent å grundskatterna, beslöt 1887 års riksdag, till utjämning i görligaste mån av olikheten mellan de bägge slagen av räntegivare, att innehavare av skattefrälsehemman, vilkas räntor icke blivit av staten inlösta, skulle av staten erhålla ersättning, motsvarande trettio procent av värdet av de skattefrälseräntor de till ränteägarne utbetalt.

Till verkställighet av detta riksdagens beslut förordnades genom kungl. kungörelsen den 3 februari 1888, att ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i nämnda kungörelsen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle från och med år 1888 av statsmedel erhålla ersättning med trettio procent av denna ränta, om den med penningar utgjorts eller om den utgått helt och hållet eller till någon del i persedlar, av värdet å densamma efter årsmarkegångspris, med iakttagande likväl att det belopp, som ersattes, icke finge överstiga trettio procent av värdet efter samma pris å räntan, sådan den blivit kronan avhänd.

Genom nådig kungörelse den 13 juli 1887 förordnades i överensstämmelse med riksdagens på enskilda motionärers förslag fattade beslut, att den genom nämnda förordningen den 11 september 1885 bestämda inlösen av skattefrälseräntor finge fortfarande äga rum, därest vederbörande ägare därom gjorde anmälan inom utgången av år 1888, och, likaledes i överensstämmelse med riksdagens efter enskild motion fattade beslut, utsträcktes genom kungl. kungörelsen den 29 maj 1891 tiden för dylik anmälan till utgången av år 1892.

Den 2 december 1892 utfärdades lagen angående avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter och vad därmed äger sammanhang; och förordnades i 4 § av denna lag, att den ersättning, som jämlikt kungl. kungörelsen den 3 februari 1888 borde utgå till ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i kungl. förordningen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle, med iakttagande i övrigt av bestämmelserna i nämnda kungörelse utgå från och med år 1893 med fyrtio procent, från och med år 1894 med femtio procent, från och med år 1896 med sextio procent, från och med år 1898 med sjuttio procent, från och med år 1900 med åttio procent och från och med 1902 med nittio procent av räntans belopp, beräknat på sätt i samma kungörelse föreskreves, samt från och med år 1904 med en summa, motsvarande räntans på nyssnämnda sätt beräknade hela belopp.

I överensstämmelse med särskilda efter olika motioner fattade riksdagsbeslut utsträcktes sedermera tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor genom kungl. kungörelsen den 8 mars 1895 till utgången av år 1896, genom kungl. kungörelsen den 11 maj 1900 till utgången av år 1903, genom kungl. kungörelsen den 8 maj 1903 till utgången av år 1906 och genom kungl. kungörelsen den 14 maj 1909 till utgången av år 1912.

I underdånig skrivelse den 25 april 1903 anförde riksdagen, bland annat, att, ehuru enligt gällande författningar över ettusen frälseräntor syntes hava blivit för statsverkets räkning inlösta, en mängd frälseräntor, särskilt inom Hallands län, likväl återstode, för vilka räntor, som vore av beskaffenhet kunna att inlösas, statsverket jämlikt nämnda kungörelsen den 3 februari 1888 och lagen den 2 december 1892 vore skyldigt att betala räntegivarne ersättning, som från och med år 1904 skulle utgå med räntans fulla belopp. Anledningen att räntetagarna ej begagnade sig^a av rätten att få dessa räntor inlösta vore i många fall,¹ enligt vad inom riksdagen uppgivits, att det numera ej ställde sig ekonomiskt fördelaktigt att till statsverket avstå frälseränta mot den i 1885 års förord-

ning stadgade ersättning. Den i 1885 års beslut om inlösen av skattefrälseräntorna inrymda föreskrift, att värdet å dem skulle beräknas efter medeltalet av 1874—1883 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning syntes visserligen hava varit av dåvarande förhållanden betingad, särskilt med hänsyn till, att tiden för anmälan om sådan inlösen då bestämdes till ett år efter förordningens utfärdande. Då emellertid den sålunda bestämda anmälningstiden blivit genom särskilda beslut utsträckt, syntes giltigt skäl icke förefinnas att kvarbliva vid ett inlösningspris, som hänförde sig till prisleförhållanden under en tioårsperiod, vilken nästan helt och hållet låge bortom de närmaste tjugo åren. Den senast tilläandagångna tioårsperioden 1893—1902 syntes därför lämpligen böra utsättas såsom den tid, vars markegångspris borde ligga till grund för beräkningen av värdet å de skattefrälseräntor, som komme att inlösas av statsverket. Riksdagen hade därför beslutat, att värdet å sådana frälseräntor, som enligt nådiga förordningen den 11 september 1885 komme att av statsverket inlösas, skulle bestämmas till det kapitalbelopp, som erhöles genom att räntorna efter medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliserades efter fyra för hundra.

Sedan kammarkollegium och statskontoret den 5 juni 1903 gemensamt avgivit underdånigt utlåtande i anledning av riksdagens berörda skrivelse, blev vad riksdagen sålunda beslutit genom kungl. kungörelsen den 3 därpåföljde juli meddelat vederbörande till efterrättelse.

I förberörda sitt underdåniga utlåtande hade collegium och statskontoret meddelat, att det endast i enstaka fall, där spannmål antingen icke alls eller till obetydligt belopp inginge i frälseränta, inträffade, att inlösningssumman, uträknad efter medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning bleve högre än med tillämpning av lösningspriset enligt återopade nådiga förordning av den 11 september 1885; och hade ämbetsverken vidare anför, att om än i och för sig och ur synpunkten av statsverkets ekonomiska fördel icke kunde vara något att erinra därvid, att för frälseräntor, vilka kunde varda till statsverket till inlösen hembjudna efter 1903 års utgång, inlösningssumman, där frälseräntorna enligt dittills gällande bestämmelser befunes lösningbara, beräknades efter av riksdagen senast antagna pris, den ifrågasatta förändringen i allmänhet och särskilt inom Hallands län, där ett icke obetydligt antal oinlösta skattefrälseräntor ännu vore till finnandes, skulle i motsats till vad riksdagen med förändringen syntes hava åsyftat, snarare motverka än påskynda inlösen av dylika räntor. Då jämväl ämbetsverken för sin del ansåge önskligt, att inlösen av återstående skattefrälseräntor så vitt möjligt fortskyndades, hemställde ämbetsverken, huruvida icke åtgärd borde vidtagas i syfte att 1874—1883 årens lösningspris å frälseräntor måtte få tillämpas jämväl under den nya tidsperiod, som för hembud av frälseräntor blivit bestämd.

Med anledning av vad ämbetsverken sålunda anför, föranstaltades undersökning och utredning i collegium av skattefrälseräntor av ett antal, femton stycken, olika hemman och det visade sig då att inlösningsvärdena, uträknade dels efter medeltalet av 1874—1883 årens markegångspris dels ock efter medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris, i nio fall bleve högre efter förutnämnda pris och i sex fall högre efter 1893—1902 årens markegångspris. I nådig proposition den 5 februari 1904 föreslog, med anledning av vad sålunda förekommit, Kungl. Maj:t riksdagen besluta, att värdet å sådana frälseräntor, som enligt nådiga förordningen den 11 september 1885 därefter komme att av statsverket inlösas, skulle bestämmas till det kapitalbelopp, som erhöles genom att räntorna efter medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning av 8

öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliserades efter fyra för hundra, dock med iakttagande att inlösningspriset ej i något fall finge understiga det belopp, som motsvarade räntans värde enligt den i åberopade nådiga förordningen den 11 september 1885 för inlösen av frälseräntor angivna beräkningsgrund.

Då riksdagen fann vad Kungl. Maj:t i angivna hänseende föreslagit vara av förhållandena påkallat, biföll riksdagen Kungl. Maj:ts framställning, varefter Kungl. Maj:t den 6 maj 1904 utfärdade nådig kungörelse härom.

Sedan riksdagen bifallit ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor, som varit med jordägenderätten förenade (proposition nr 161 till 1911 års riksdag) utfärdades kungl. förordningen den 2 juni 1911, varigenom förordnades: 1) att ränta å skattefrälsehemman, vilket genom köp, byte eller gåva kommit i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo, finge för statsverkets räkning inlösas enligt vad i nådiga förordningen den 11 september 1885 samt nådiga kungörelserna den 6 maj 1904 och den 14 maj 1909 stadgades, utan hinder därav att räntan vid något tillfälle, före den 1 april 1911, varit med jordägenderätten förenad, samt 2) att vad i nådiga kungörelsen den 3 februari 1888 och lagen den 2 december 1892 stadgades angående ersättning till ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i nådiga förordningen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle äga tillämpning jämväl i fråga om ägare av skattefrälsehemman, vars ränta icke bleve inlöst, ehuru enligt bestämmelsen i punkt 1) inlösen vore medgiven.

Som ovan anmärkts utgick tiden för anmälan om skattefrälseräntas inlösen av statsverket med utgången av år 1912.

Enligt vad framgår av statsrådsprotokollet för den 15 mars 1912 erinrade statsrådet och chefen för finansdepartementet hurusom genom nådiga förordningen av den 2 juni 1911 ifrågavarande inlösningsrätt blivit i visst avseende utsträckt. För att den sålunda införda utvidgningen av inlösningsmöjligheten skulle erhålla åsyftad betydelse, ansåge departementschefen, att tiden för anmälan till inlösen av ifrågavarande frälseräntor borde ytterligare förlängas, och nämnda syftemål syntes honom kunna vinnas om tiden för ingivande av anmälan i förevarande hänseende utsträcktes till t. ex. utgången av år 1917. I enlighet härmed avlät Eders Kungl. Maj:t samma dag nådig proposition i ämnet (nr 77), varefter och sedan riksdagen bifallit densamma, genom nådiga kungörelsen den 12 juli 1912 förordnades, att den genom nådiga förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 bestämda inlösen av skattefrälseräntor skulle även efter 1912 års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som ville begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgade, gjorde anmälan inom utgången av år 1917.

Kammarkollegium har ansett sig böra göra underdånig anmälan härom med förhållande tillika, att skattefrälseräntor av, som det synes, icke ringa inlösningsvärde ännu kvarstå oinlösta. En fullt genomförd utredning om det exakta inlösningsvärdet av dessa räntor skulle kräva ett så ingående och tidsödande arbete, att en dylik undersökning måste lämnas ur räkningen. Den torde för övrigt icke vara behövlig för bedömande av den fråga, varom denna kollegii framställning rör sig. För sådant ändamål torde en ungefärlig beräkning vara tillfyllest, därvid till hands varande uppgifter syntes kunna lämna erforderligt material. Enligt en i statsrådsprotokollet vid Eders Kungl. Maj:ts nådiga proposition, nr 75, till 1912 års riksdag influen uppgift skulle 1909 års taxeringsvärde å frälseräntor dels av »skattefrälse natur» och dels av »skattefrälse natur men med jord och ränta förenade» belöpt sig till, för den förra gruppen 706,980 kronor och för den senare

258,965 kronor eller sammanlagt 965,945 kronor. Enligt vad framgår av vederbörande statsverkspropositioner och eljest inhämtade upplysningar utbetalades i inlösen av skattefrälseräntor:

år 1910	kronor	2,192 : 25	
» 1911	»	8,286 : 25	
» 1912	»	3,340 : 27	
» 1913	»	4,361 : 05	
» 1914	»	48,599 : 43	
» 1915	»	13,601 : 98	och
» 1916	»	72,069 : 85	
eller sammanlagt	kronor	152,451 : 08	

De anförda slutsummorna äro visserligen icke fullt jämförbara, då den ena, 965,945 kronor, avser taxeringsvärden och den andra, 152,451 kronor 8 öre, inlösningspris. Emellertid kan skiljaktigheten mellan taxerings- och inlösningsvärde med avseende å nu anförda siffror icke vara så betydande, att den icke här saklöst torde kunna fränses. Om man alltså från uppgivna summa taxeringsvärden avräknar beloppet för de inlösta räntorna, skulle värdet å de återstående belöpa sig till omkring 800,000 kronor. Detta kan dock endast gälla inlösningsvärdet. Motsvarande värde efter taxeringsgrunder måste otvivelaktigt i följd av senare årens kraftiga stegringar i markegångspriser bliva avsevärt högre och torde knappast understiga en miljon kronor. Härmed kan sammanställas att enligt till kollegium införskaffade uppgifter totalbeloppet av från statsverket för år 1915 utbetald ersättning till ägare av skattefrälsehemman, vilkas ränta icke blivit inlöst, uppgått till 50,393 kronor 20 öre, vilket belopp kapitaliserat efter fem procent motsvarar något över en miljon kronor.

Enahanda skäl, som föranlett medgivandet av inlösen av ifrågavarande slags räntor, måste allt fortfarande anses föreligga, och någon förhoppning, att alla oinlösta räntor skulle inom detta års utgång anmälas till inlösen, finnes givetvis icke. Med anledning härav har kollegium, som icke förbisett, vad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet vid förenämnda proposition nr 75 till 1912 års riksdag anför om eventuell framtida expropriation jämväl av skattefrälseräntor, men anser tiden ännu icke kommen för frångående av den en gång för vinnandet av det med inlösningen avsedda syftet inslagna vägen att medelst frivilliga avtal med räntetagarna söka åt staten återförvärva räntorna, trots sig böra framställa förslag, att tiden för inlösen måtte än vidare utsträckas. Kollegium har därvid även tagit i övervägande, huruvida tiden för inlösen av ifrågavarande slags räntor borde begränsas, på sätt hittills skett. Då emellertid borttagande av sådan tidsbegränsning enligt kollegii mening måste vara ägnat snarare att fördröja än att påskynda statens förvärv av samma räntor, har kollegium ansett sig icke böra i förslaget inrymma en dylik anordning, utan i underdånighet uttala sig för, att inlösningstiden måtte utsträckas att omfatta en av kollegium såsom därför lämplig ansedd period av ytterligare fem år.

Någon förändrad grund för beräkning av räntornas inlösningsvärde synes åtminstone icke för en nu möjligen kommande inlösningsperiod böra uppställas. Visserligen skulle kunna tänkas att en kapitalisering efter medelvärde av markegångspris för en tioårsperiod, som omfattade även de tre första åren av nuvarande kristid med dess högt upptrivna markegångspris, skulle göra det begärligare för räntetagarna att hembjuda sina räntor till inlösen, men då under senare åren inlösningsbeloppen, såsom ovan antytts, visat

tendens till stegring, synes som en med angiven beräkningsgrund helt visst förenad större utgift för statsverket skulle kunna undvikas, utan att därför det med inlösningen avsedda syftet behövde eftersättas.

Med anledning av nu anmärkta omständigheter och med stöd av 1 § av den för kammarkollegium gällande instruktion föranlätas kollegium i underdånighet hemställa, hurvida icke Eders Kungl. Maj:t täcktes finna skäl föreligga att genom nådig proposition föreslå riksdagen besluta, att den genom nådiga förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter innevarande års utgång äga rum därest vederbörande ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1922.»

Skiljaktig mening inom kammarkollegium.

Vid detta ärendes behandling inom kammarkollegium har uttalats en särskild mening av adjungerade ledamoten, notarien Bovin, som yttrat:

»Erfarenheten har visat, att skattefrälseräntor hittills icke i den omfattning, som varit åsyftad, hembjudits statsverket till inlösen, beroende enligt mitt förmenande därpå att räntornas inlösningspris avsevärt understigit deras verkliga värde.

Med anledning härav synes i den författning, som kan komma att utfärdas angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor, sådan ändring i fråga om sättet för inlösningsprisets bestämmande böra vidtagas, att detta pris mera än som enligt nu gällande författningar kan ske må närma sig det verkliga värdet av räntorna.

I sådant syfte torde ifrågavarande inlösningspris lämpligen böra — i huvudsaklig överensstämmelse i berörda hänseende med bestämmelserna i lagen om avlösning av vissa frälseräntor den 8 november 1912 — bestämmas sålunda att, i den mån räntan utgår i annan förmån än penningar, värdet därå skall beräknas efter medeltalet av den årliga markegången för de, efter gjord anmälan om inlösen, sist förflutna tio åren med tillägg av forsellönsersättning, där sådan skall utgå; dock med iakttagande att inlösningspriset icke i något fall må understiga det belopp, som motsvarar räntans inlösningspris, uträknat enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 6 maj 1904.

I övrigt instämmer jag med kungl. kollegii pluralitet.»

Departementschefen.

I likhet med kammarkollegium är jag av den mening, att tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor, vilken tid utgår med innevarande års slut, bör utsträckas under ytterligare 5 år eller till utgången av år 1922.

Jag är vidare ense med kollegii flertal, att någon förändrad grund för beräkning av skattefrälseräntornas inlösningsvärde icke bör nu bestämmas. Det är visserligen sant, att penningevärdets fall under krisåren kunde giva anledning till övervägande av frågan om en till ränteägarens fördel verkställd revision av inlösningsvärdets beräkning. Men däremot kan med skäl invändas, att med all sannolikhet en rehabilitering av penningevärdet kan i större eller mindre mån förväntas under den period av fem år, varom nu skulle lagstiftas. För övrigt visar statistiken, att hembuden av räntorna avsevärt stigit just under krisåren.

Att nu vidtaga en jämkning uppåt i inlösningspriset innebure gent emot senare årens hembudsgivare en ojämnhet, som icke synes mig vara av förhållandena betingad. Skulle en snabbare inlösen av skattefrälseräntor anses önskvärd, torde med åtgärder därutinnan böra anstå till tid, då de ekonomiska förhållandena åter vunnit stadga.

De för skattefrälseräntornas inlösen erforderliga medlen hava hittills enligt gällande bestämmelser av vederbörande myndighet utbetalats under förskottstitel, varefter de gjorda förskotten blivt i vanlig ordning för riksdagen anmälda och genom anvisade anslag täckta. I detta fall synes det mig emellertid, att det — oberoende av frågan om en principiell och allmännare omläggning av förskottsväsendet — vore lämpligt att i riksstaten upptaga ett anslag för ändamålet. Enligt statistiken har sammanlagda inlösningsbeloppet under åren 1914—1916 i medeltal uppgått till omkring 45,000 kronor för år. Till detta belopp synes mig anslaget böra bestämmas, och bör det givetvis upptagas under titel förslagsanslag. Medel härtill finnas visserligen icke upptagna i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, men jag ämnar taga sagda förhållande i betraktande vid avgivande av förslag till beredande av medel för vissa andra större, på senare tid framkomna anspråk på statskassan.

På grund av vad i detta ärende blivt anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att den genom nådiga förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter innevarande års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1922, samt

att till inlösen av skattefrälseräntor i riksstaten för år 1918 å extra stat under sjunde huvudtiteln upptaga ett förslagsanslag av 45,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Östergren.
